

"запустити" процес управління знаннями на підприємстві, сформувавши попередні гіпотези про те, як застосування цього типу менеджменту допоможе компанії покращити її ефективність та забезпечити більш швидкі та кращі інновації.

Література:

1. Бендиков М. А. Идентификация и измерение интеллектуального капитала инновационно активного предприятия / М. А. Бендиков, Е. В. Джамай // Экономическая наука современной России. – 2001. – № 4. – С. 92-104.
2. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку // За ред. акад. НАН України В.М. Гейця. –К.: Ін-т економ.прогнозув., Фенікс, 2003. –1008 с.
3. Журнал "Корпоративні системи" (№3, 2006) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.management.com.ua/ims/ims121.html>
4. Крикун Н. Методичний інструментарій оцінки інтелектуального капіталу підприємства / Н.Крикун, О.Веретенникова [електронний ресурс] // Сайт Всеукраїнської експертної мережі. – Режим доступу:
5. http://www.experts.in.ua/baza/analitic/index.php?ELEMENT_ID=44081&print=Y.
6. Шубаев С.В. Интеллектуальный капитал банка / С.В. Шубаев [Електронний ресурс] // Сайт Ассоциации Банков Северо-запада. – Режим доступа:
7. http://www.nwab.ru/content/store/default/root_site/ids/rus-alleditions-nw_bank_magazine-vipuskivipuskfull39811_172824/ida/6147/idt//listitems4.html.
8. Шипуліна Ю. С. Критерії та методика діагностики інноваційного потенціалу промислового підприємства / Ю. С. Шипуліна // Механізм регулювання економіки. – 2008. – Т. 1, № 3. – С. 58-63.

УДК 378.1(477)

ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ПОСЛУГ У СФЕРІ ОСВІТИ

Ісаєнков К.О. (КП ДВНЗ «ДонНТУ»), науковий керівник – Ісаєнков О.О.

В умовах становлення інформаційного суспільства освіта є фактором ефективного функціонування суспільної і державної системи. В зв'язку з цим управління системою освіти набуває особливої значущості. Найбільш важливими при цьому є питання системного аналізу факторів, що впливають на розвиток і модернізацію системи освіти, ефективного використання ресурсів даної сфери, кількісної і якісної оцінки всіх показників ефективності функціонування освітніх установ в умовах ринкової економіки.

Ключові слова: ринкова економіка, соціальна сфера, сфера послуг, система освіти, кількісні і якісні оцінки, ефективність і якість освітніх послуг.

Відомо, що економіка, як наука, може вивчати стосунки ведення всього господарства в цілому або якої-небудь його частини - сфери або галузі. Галузь визначається практично так само, як і сфера, лише за ознакою об'єднання юридичних осіб, що виробляють однотипну продукцію. Галузь адміністративно об'єднує суб'єктів в рамках певної управлінської структури, наприклад, міністерства або відомства. Стосовно освіти галуззю можна рахувати сукупність освітніх установ, що знаходяться у веденні Міністерства освіти і науки України.

Таким чином, економіка освіти може бути визначена, як наука, що вивчає стосунки, пов'язані з виробництвом, розподілом, обміном і споживанням благ, що створюються у сфері освіти (як частини народного господарства країни) і в частинах сфери освіти: у галузі «освіта», в частині галузі або сфери, наприклад, лише в освітніх установах загальної освіти.

Предметом економіки освіти як науки є специфіка продуктивних сил і виробничих стосунків в галузі, що створює освітні послуги і задовольняючій потребі особи і суспільства в них при обмежених ресурсах, що виділяються на ці цілі. Вона досліджує і виявляє особливості дії економічних законів і категорій у сфері навчання і виховання підростаючого покоління, підготовки кваліфікованої робочої сили, підвищення освітнього і культурно-технічного рівня населення.

Відомо, що галузі соціальної сфери характеризуються наступними ознаками [1]:

надають блага, в основному у формі послуг, предметом дії яких є люди і можливості їх повсякденної життєдіяльності;

споживання благ, що надаються, має значні зовнішні ефекти, тобто споживання послуг викликає наслідки не лише для самого споживача, але і для інших людей, безпосередньо цих послуг не споживаючих;

діяльність цих галузей є об'єктом систематичного споживання ціннісних (нематеріальних, не визначених або кількісно невизначених) оцінок. Інакше кажучи, діяльність оцінюється в першу чергу з

точки зору користі для всіх людей, всього суспільства або істотної його частини, при цьому ця сама користь визначається в якісних термінах (наприклад, зростає терпимість в суспільстві, культурний і освітній рівень і тому подібне).

Галузі соціальної сфери постійно виступають об'єктом ціннісних оцінок з боку держави і суспільства. Наприклад, конституції багатьох країн відносять доступність медичного обслуговування, освіти, культурних благ до невід'ємних прав людини. Стосовно сфери освіти, це особливо помітно при вивченні програмних документів, пов'язаних з розвитком освіти. Звертає на себе увагу постановка якісних цілей розвитку (підвищити якість, доступність, ефективність і тому подібне) часто без якої-небудь їх кількісної визначеності. Тому і оцінка міри досягнення подібних цілей залишається просто якісною / ціннісною.

Сама по собі ціннісна оцінка мало що дає, оскільки носить, швидше, характер декларації. Важливіша кількісна складова цієї ціннісної оцінки, наприклад, міра доступності тієї ж освіти або рівень здоров'я нації і так далі. Відсутність такої оцінки є наслідком ні її принципової неможливості через якісь внутрішні особливості тієї або іншої сфери діяльності, а наслідком просто неопрацьованості інструментальних засобів такої оцінки. Адже, в принципі, кількісна оцінка за низкою позицій сповна можлива. Проте, поки в практичній діяльності для характеристики галузей соціальної сфери використовуються в першу чергу саме якісні характеристики, що є одним з важливих її (сфери) ознак / особливостей. І основною причиною вживання лише якісних оцінок, як до соціальної сфери взагалі, так і до сфери освіти, зокрема, є та обставина, що результат їх діяльності по відношенню до людини не має, як правило, речової форми, тобто у вигляді послуги [2].

З приводу виробництва послуги складаються всі економічні стосунки у сфері освіти. Освітня послуга є продуктом освітнього виробництва. По суті в освітній послугі, як процесі, створюється людський капітал через індивідуальний вжиток трудового потенціалу виробника і індивідуальне виробництво трудового потенціалу споживача. В зв'язку з цим через призму освітньої послуги як економічній категорії можна точніше визначити поняття самого людського капіталу. По відношенню до людини як носієві цього капіталу можна говорити про індивідуалізовані здібності у формі вже існуючих знань і навиків, які ще може бути будуть використані в яких-небудь трудових процесах.

Освітні послуги безпосередньо беруть участь у відтворенні всіляких людських здібностей до праці. Чим більше споживається освітніх послуг, тим вище об'єм і якість освоєних знань, умінь і навиків, а тому зростає якість робочої сили. Само ж ця якість визначається не лише тим, скільки і якої якості надано освітніх послуг, а і кількістю і якістю власної праці в процесі споживання цих послуг, і мірою реалізації особистих здібностей споживача. Ось чому не слід ототожнювати комплекс освітніх послуг з тим комплексом знань, умінь і навиків, які ними придбані. Якщо перший — продукт праці педагогів і обслуговуючого персоналу, то другий — продукт інтегрованої праці педагогів і того, хто навчається. Саме тому освітні послуги, а не знання, вміння і навички випускників, є продукцією освітніх установ.

Отже, вважається, що речової форми послуга не має. І приріст здібностей людини поки що нічим не вимірюється.

При цьому практично ні у кого немає сумнівів або заперечень відносно того, що освітня послуга може продаватися і купуватися, як товар.

Відповідно, на стосунки купівлі-продажу освітніх послуг діють всі закони ринкових стосунків і умови забезпечення стійкості цих стосунків:

покупці освітніх послуг повинні мати надійну інформацію про те, що відбувається на ринку, про ціни і якість послуг у різних продавців;

для нових виробників освітніх послуг мають бути створені можливості вільно і швидко увійти і затвердитися на ринку;

не повинно існувати переваги великомасштабного виробництва, що розоряє малі підприємства і ведучого до монополії;

розподіл доходів має бути більш менш рівномірним, оскільки від цього залежать суверенітет споживача і стійкість ринкової економіки.

Іншими словами, основною умовою стійкості ринкових стосунків, у тому числі у сфері купівлі-продажу освітніх послуг, є повна свобода і, одночасно, повне ж рівноправ'я учасників. Виробники повинні мати можливість надавати будь-які освітні послуги, не заважаючи один одному, не перешкоджати появі інших виробників. Споживачі повинні мати можливість споживати ті послуги, які вважають потрібними, вибирати виробника. Не дивлячись на простоту, що здається, і очевидність цих умов, виконання їх обертається необхідністю створення системи стосунків, що забезпечують їх дотримання.

Необхідно додати, що у ряді випадків надавати соціальні послуги в малих масштабах просто неможливо: так, навчання студентів по технічних спеціальностях, наприклад, є масштабним «виробництвом», що вимагає відповідного технічного оснащення, залучення великого числа фахівців (по різних спеціальностях!), великої підготовчої і методичної роботи, проведення наукових досліджень і так далі. Зрозуміло, теоретично можна уявити собі невеликий технічний вуз, проте він буде розміщений зовсім не в межах декількох класів, чисельність зайнятих в нім буде істотно вище, ніж, наприклад, малого підприємства.

Другою важливою характеристикою соціальної сфери в цілому й освіти, зокрема, прийнято рахувати віднесення її діяльності до виробництва суспільних благ. Точки зору на це питання існують самі різні, але основна їх відмінність один від одного зводиться до оцінки міри «громадськості» того або іншого блага [3].

Оскільки освіта володіє межами як суспільного, так і приватного блага, фінансування його, слідуючи цій логіці, повинно здійснюватися відповідно як з суспільних, так і приватних засобів. З цих зрозумілих положень робиться вивід про те, що держава повинна забезпечувати не всю освіту, а лише його частину, відповідну величині того суспільного блага, яке в освіті створюється. До «суспільної частини освіти» більшість відносять базову освіту, окремі спеціальності, встановлений мінімум, державний стандарт і так далі. Відносно джерела забезпечення суспільного блага утворення розбіжностей майже не виникає. Саме те територіальне співтовариство, яке є споживачем суспільного блага, повинне фінансувати його виробництво, тобто розмежування рівнів фінансування суспільного блага будується залежно від рівня його споживання.

Слід зазначити, що ні об'єм державного фінансування, ні розміри співфінансування прямо не зв'язуються з мірою «громадськості» освіти як блага. Загальноприйнятим вважається залишковий принцип фінансування безвідносно міри його «громадськості», а розмір доплати визначався можливостями платника, тобто знову ж таки безвідносно до міри «частковості» освіти.

Ще однією важливою відмінною особливістю освітньої послуги як товару вважається виражена асиметрія інформації, тобто неможливість (по деяких оцінках — принципова неможливість) оцінити якість послуги, що набуває, у момент її споживання.

Причина цієї асиметрії полягає в тому, що при здійсненні купівлі-продажу освітньої послуги: відсутня загальноприйнята і загальнозрозуміла термінологія, що дозволяє продавцеві і покупцеві однаково розуміти характеристики послуги і оцінювати її користь; результат споживання послуги виявляється далеко не відразу і, можливо, не в очікуваній мірі; відношення стосуються не матеріального об'єкту, а нематеріальної взаємодії; має місце «нормальне» спотворення інформації.

Слід врахувати також, що ніхто ще не довів можливості відсутності асиметрії інформації в операціях купівлі-продажу, або що не можна зняти асиметрію в стосунках такого роду. Отже, питання упирається в характеристики як самої інформації про благо, так і міри її асиметрії. Отже, проблемою є формування поля (шкали) значень асиметрії, виходячи з того, що існують два її полюси: повна ідентичність інформації у продавця і покупця відносно товару або послуги, з приводу купівлі-продажу якої ці суб'єкти вступають у відносини; повна неідентичність інформації, тобто продаж «чорного ящика», в якому чи то щось є, чи то нічого не має.

Іншими словами йдеться знову про відсутність вимірів.

Таким чином, можна з великою часткою впевненості сказати, що освітня послуга не володіє якими-небудь специфічними особливостями по відношенню до інших видів послуг. Всі міркування про її «суспільний» характер можна практично в рівній мірі віднести до будь-якого з них, більш того, і до матеріальних благ теж.

З цього виходить важливий вивід про те, що, оскільки сфера освіти залучена в ринкову економіку, то, отже, і всі положення останньою повинні поширюватися і на цю сферу, розглядаючи при цьому виміри і оцінки всіх видів ефективності цієї сфери освіти: соціальною, економічною, бюджетною і комерційною.

Література:

1. Экономика: ученик / А.И. Архипов и др.; под ред. А.И. Архипова, А.К. Большакова. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2008. – 840 с.
2. Вифлеемский А.Б. Роль образовательного комплекса в постиндустриальном обществе // Вопросы экономики. - 2002. - №8. - С. 115-121.
3. Экономическая теория: ученик / А.И. Амосов, А.И. Архипов, А.К. Большаков и др.; под ред. А.И. Архипова, С.С. Ильина. – М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2008. – 608 с.